

Jeg pakker mit bibliotek ned

Sociologiske betragtninger og tilbageblik over litteratursøgningens konsekvenser for den samfundsvidenskabelige vidensproduktion og forestillingsevne

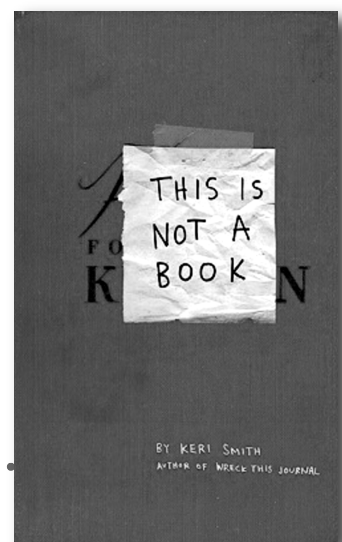
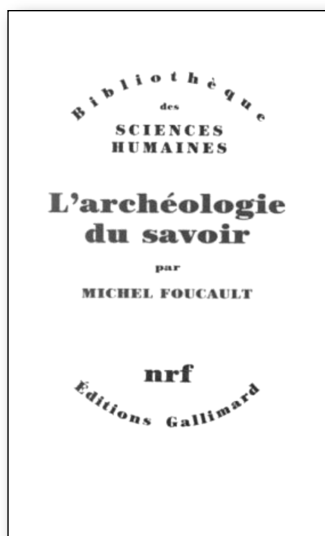
.....
Af Lene Granzau Juel-Jacobsen

Indledning: Litteratursøgningens nødvendighed

Når man som sociolog eller lignende fagfælle søger efter litteratur i forskningsøjemed, så søger man på sin vis efter sandheden. Selvom man ikke behøver at tænke længe for at nå den konklusion, at det ville være stærkt forsimplet at sætte lighedstegn mellem litteratursøgen og sandhedssøgen, så er de to typer søgen alligevel i den akademiske verden uopløseligt forbundet. Nok er en grundig litteratursøgning ingen garanti for, at man nærmer sig sandheden, men et solidt stykke videnskabeligt arbejde forudsætter alt andet lige, at relevant faglitteratur er blevet afsøgt, identificeret og bearbejdet.

Hvor informationssøgning kan forstås i meget bred forstand: Søgning af alle former for data i varierende former, fx fotografier, forordninger, avisartikler, tweeds, genetiske stamkort og røntgenbilleder samt rå, ubearbejdet data, så er en søgning efter litteratur til sammenligning mere afgrænset til alene at omfatte skriftligt publicerede dokumenter. Først når rådata og informationer beskrives og bearbejdes med ord, får de en form, der kan anerkendes i den samfundsvidenskabelige verden. Litteratur er således på et sæt en mere afgrænset og præcis konceptualisering, men er samtidig forbundet med mere bevingede associationer end informationsbegrebet. Disse associationer og litterære kvaliteter viser udover og komplicerer således i anden omgang begrebet. Denne dobbelthed vil her i artiklen forsøges bevaret frem for udgrænset; for hvor information har en tendentielt neutral klang, så hentyder litteraturbegrebet til fiktion, altså til den indsigt at selv de mest objektive videnskabelige bestræbelser har karakter af en fortælling (Atkinson 1990; Clifford 1986; Latour & Woolgar 1979).

De sparsomme redegørelser for og diskussioner af litteratursøgningens implikationer for samfundsvidenskabelige arbejder indikerer, at litteratursøgning er stærkt undervurderet som videnskabeligt grundlag, metode og kompetence

'The frontiers of a book are never clear-cut: beyond the title, the first lines, and the last full stop, beyond its internal configuration and its autonomous form, it is caught up in a system of references to other books, other texts, other sentences: it is a node within a network'.

Michel Foucault, The Archaeology of Knowledge, 1969:25.

(Hjørland 1986; Andersen 2003). Litteratursøgning kan dog med fordel, som jeg her skal argumentere, indgå i vores tilbagevendende videnssociologiske refleksioner over hvorledes viden tilvejebringes, udbredes og cirkuleres.

Inden for de seneste ti år er forskningen, der har informationssøgning som genstandsfelt, vokset betydeligt, men den lader dog til overvejende at foregå inden for såkaldt Library and Information Sciences (LIS) samt i stigende grad inden for sundhedsvidenskaberne (Hart 2001; Wallin 2007; Göker & Davies 2009). Man kan naturligvis tænke sig den holdning, at forsøg på at gøre litteratursøgning til genstand for videnskabsteoretiske refleksioner blot er udtryk for bibliotekarernes forsøg på at puste støvet af en hendøende profession. Jeg er dog overbevist om, at årsagerne til at litteratursøgning som metode hidtil har været negligeret i samfundsvidenskaberne er både mere selvfølgelige og sofistikerede. Om end jeg netop på grund af en mangelfuld samfundsvidenskabelig litteratur om litteratursøgning kun kan gisne derom, mon ikke mange kan nikke genkendende til, at litteratursøgning ofte opleves som værende kedeligt, tidskrævende og med sikkerhed sekundært til det vi i samfundsvidenskaberne egentlig gerne vil med litteraturen, nemlig læse og skrive den? Konsekvensen er imidlertid, at når litteratursøgning bliver nedprioriteret eller undervurderet, så gør vi det gerne med venstre arm og halvlukkede øjne, altså skødesløst og lettere selvfølgeligt, selv om vi som sociologer ofte bryster os af at være mestre til at sætte spørgsmålstejn ved det de fleste tager for givet.

Når man ydermere tager til indtægt, at vi alle er opmærksomme på vigtigheden af at efterstræbe en høj videnskabelig kvalitet i indsamlingen og behandlingen af empiriske data og om væsentligheden af redegørelsen herfor, så må man undre sig over, at vi det til trods indsamler teori, litteratur og den type overleverede data re-

lativt lemfældigt, og at vi sjældent (for ikke at skrive, aldrig) redegør for den tilgrundliggende litteratursøgningsproces og metode eller blot reflekterer over udvalget af litterære referencer. Det er som om vi med skrækken for at blive hængt ud som "lænestolssociologer"¹⁾ har glemt, at selv teoretiske lænestole og sekundærkilder samt måden hvorpå de fremskaffes og udvælges bør behandles med samme omhu og alvor som den empiriske virkelighed vi forsøger at forstå. Vi er med andre ord i vores daglige videnskabelige virke tilbøjelig til at forbigå, at kun en fornuftig litteratursøgning kan tilvejebringe byggestenene for al god forskning, hvad enten 1) det er med henblik på, som det så populært hedder, at "stå på skuldrene af giganterne" og dermed forfine eller 2) for at sikre os at vores forskning reelt udfylder et hul i den eksisterende viden og dermed bidrager til et givet forskningsfelt. Litteratursøgning er således forstået grundlaget for at bedrive fornuftig og ikke mindst publicérbar forskning.

I dag foregår litteratursøgning i stadig større grad ved hjælp af avancerede artikel- og biblioteksdata-baser, og selv om det næppe kræver alverdens kompetencer at taste et givet ord i et givet søgefelt og derpå trykke [ENTER], så kan man let blive væk i skoven af tilgængelige publikationer, hvorfor man ofte er nødsaget til at selekttere yderligere i antallet af relevante publikationer. Litteratursøgning og den deraf følgende selektion er næppe at betragte som en banalitet i forskningsprocessen, idet man allerede her skærer sit genstandsfelt til og snævrer sin videnshorisont ind. Således betragtet er litteratursøgning en krævende og kompliceret øvelse. Det kommer blandt andet også til udtryk i form af det store antal manualer og vejledninger til systematisk og strategisk litteratursøgning, der er udgivet de seneste år (fx Aveyard 2007; Göker & Davies 2009; Hart 2001; Korsbek et al 2006; Stenbæk & Jensen 2005). Og måske frem for alt vidner opkomsten og udbredelsen af manualer og guides om, som Norbert Elias så illustrativt har demonstreret i anden sammenhæng, at der er noget vi ikke længere kan tage for givet.

Artiklen vil på baggrund af ovenstående kaste et sociologisk informeret tilbageblik

på det man kunne kalde biblioteksdata-basernes ur-historie. Tilbageblikket sker ikke alene for at tilfredsstille en historisk sensibilitet eller for at begræde den databasefri verden vi har tabt, men for i vores umiddelbare fortid at finde brudstykker til forståelse af vores nutid, således som både Walter Benjamin (1982) og Michel Foucault (1967b) praktiserede eksemplarisk, når de i historiens rester og biblioteker fandt kim til alternativer for det fremtidige. Artiklens omdrejningspunkt er således afskeden med bøgerens bibliotek, som vi kendte det, der i samme bevægelse bliver en lille stump af en ur-historie om oprindelsen af nutidens biblioteks- og artikeldatabaser.

Afslutningsvist skal jeg som supplement til de mange systematiske søgevejledninger fremhæve et par forsigtighedsregler for god litteratursøgning udført med et minimum af sociologisk fantasi. Hvor manualerne til god litteratursøgning advokerer systematik, rigiditet, orden og tålmod, så bør man nemlig ikke forbigå de ukategoriserede gråzoner og de udgrænsede residualer, ej heller bør man negligere de usøgbare mellemrum, hvor både Benjamin og Foucault øjensynligt trivedes og deres forestillingsevne blomstrede. God sociologisk litteratursøgning bør også fremover programmatisk formuleret involvere lige dele fornuft og fantasi.

Kontekst: Evidensbølgen kort fortalt

I modsætning til samfundsvidenskaberne har man inden for sundhedsvidenskaberne – og særligt inden for grenen 'evidensbaseret medicin' – i en længere årrække opereret med eksplicite krav til omfattende, systematiske og gennemsigtige litteratursøgninger som led i bedømmelsen af en given undersøgelses kvalitet og efterfølgende medicinske anbefalingers evidensstyrke.

I Verdenslægeforeningens Helsinki-deklaration fra 1964 hedder det bl.a. under punktet for grundlæggende principper for al medicinsk forskning: "Medicinsk forskning, som omfatter menneskelige forsøgspersoner, skal være i overensstemmelse med almindeligt accepterede, videnskabelige principper og baseres på et nøje kendskab til den videnskabelige litteratur, andre relevante informationskilder samt passende laboratorie-

forsøg og, hvor det er hensigtsmæssigt, dyreforsøg”.²⁾

Konsekvenser af en ufuldstændig og mangelfuld litteratursøgning kan, inden for sundhedsvidenskaberne hvor personer stiller sig til rådighed for medicinske forsøg, naturligvis være ganske fatale. Ligeledes vil de fleste patienter foretrække en velfunderet, kvalificeret lægefaglig vurdering af, om en behandling gør mere godt end ondt. Kvaliteten af den tilgrundliggende litteratur – også kaldet et klinisk studies evidensniveau – må ydermere kunne ordnes hierarkisk ved udarbejdelsen af retningslinjer for behandling af patienter (Wallin 1999; Buus et al. 2008)³⁾.

Evidensbaseret medicin – og i stigende omfang også evidensbaseret sygepleje, pædagogik, socialrådgivning, forebyggelse eller evidensbaseret velfærdspolitik over en bred kam – hviler altså 1) på en omfattende litteratursøgning, 2) på vurderingen af kvaliteten af den fundne litteratur, og 3) på en efterfølgende prioritering af opgaver, indsatser og budgetposter. For så vidt angår punkt 1) og 2) gør noget tilsvarende sig selvsagt gældende inden for samfundsvidenskaberne, hvor krav om en fyldestgørende og tilstræbt fuldstændig litteratursøgning ikke så sjældent er at finde blandt de udtalte konventioner. Ligesom man ikke forventes at udtale sig om et sociologisk værk, hvis man ikke har læst det fra start til ende, så kan man med henvisning til Jürgen Habermas’ oplysningsprojekt, som vi kun vanskeligt kan vriste os fri af, retorisk spørge: Hvis ikke samtlige argumenter er afsøgt og taget til indtægt, hvordan kan man da være sikker på, at det bedste argument vinder?

I flere sammenhænge kan man også med rette savne, en hvad man kunne benævne ’evidensbaseret sociologi’, hvormed jeg forstår, at man gør eksplicit, hvad de litterære byggesten er, hvorledes de er fremskaffet, og hvilken kvalitet de har. Savnet bliver særligt fremtrædende, når eksempelvis enkeltstående – og måske misvisende – sociologiske studier lægges til grund for indgreb over for fx misbrugere, kriminelle og andre marginaliserede grupper. Flere undersøgelser peger nemlig på, at en snæver videnshorisont, for ikke at sige mangelfuld, ofte ligger til grund for sådanne. Ikke så sjældent træffes beslutninger om intervention i socialforvaltningen

på baggrund af anekdoter, (u)vaner og traditioner frem for på basis af ny viden og dokumentation (Michelsen 2005; Winokur et al 2009).

At styrke fagkundskaben i social- og sundhedsforvaltningens beslutningsgrundlag er vanskeligt at modsætte sig, og omtrent således lød anbefalingerne også fra tænketanken Mandag Morgen tilbage i 2005, da de publicerede et debatoplæg vedrørende evidensbaseret velfærd. Evidensbaseret velfærd indebærer, som det formuleres i Folkesundhedsrapporten 2007, ”omhyggelig, eksplicit og kritisk brug af den aktuelt bedste viden, når der træffes beslutninger om andre menneskers sundhed og velfærd”. Og Det nationale forskningscenter for velfærd (SFI) har således for relativt nyligt indgået i et omfattende internationalt samarbejde (SFI Campbell 2011) med henblik på at etablere en systematisk forskningsoversigt og kvalitetssikre anbefalinger for intervention inden for det socialpolitiske område (Konnerup 2005:16; Rønnev 2005:31).

Om end en evidensbaseret sociologi til en vis grad kunne være garant for – med en lettere omskrivning af Helsinki-deklarationen: – ”ethical principles for social research involving human subjects”⁴⁾, så er der samtidig også risiko for, at evidensbaserede forskrifter vil medføre at praktisk erfaring og viden negligeres og uintenderet medvirke til at fratage den enkelte i forvaltningen ansvar for fornuftige og etisk informerede beslutninger (Olesen 2006:25; Tonelli 1999:1191).

Ej heller er det vanskeligt at tænke sig, at en evidensbaseret sociologi ville favorisere omfattende kvantitative undersøgelser på bekostning af kvalitative studier; og dermed ensidigt rette interesse mod populationen frem for individet. Dette er netop tilfældet inden for evidensbaseret medicin, hvor randomiserede kontrollerede studier og doubleblinded eksperimenter vurderes som værende stærkere, og det vil alt andet lige sige som værende bedre, mere væsentlige og i sidste ende mere sande end eksempelvis deskriptive undersøgelser og case-studier (Rieper & Hansen 2007; MM 2005:30; Center for Kliniske retningslinjer 2009). Evidens betyder nu en gang: Bevis.

Blev evidensbaseret sociologi fremherskende ville der altså alt andet lige gå læn-

gere tid mellem nytænkende casestudier, interessante sorte svaner og sociologiske genembrud (eller sammenbrud) i al almindelighed (Tonelli 1998:1235-8; Flyvbjerg 1991)⁵⁾. Uanset om man er fortæller eller ej, så skal der dog mere end god sociologisk fantasi til at forestille sig, at en bølge af evidenshenrykkelse vil skylle ind over faget og få en alt-dominerende rolle, da en sådan i al væsentlighed ensidigt favoriserer positivistiske og empiristiske studier. Heroverfor er sociologien for mangfoldig.

Om end der ikke hersker konsensus om hovedformålet med litteratursøgninger, så kan man næppe anfægte, at måden hvorpå vi søger litteratur i forskningsøjemed har undergået en radikal forandring inden for de seneste år qua ny teknologi. Database- og internetbaserede litteratursøgninger er en uomtvistelig realitet med afgørende og medkonstituerende betydning for den samfundsvidenskabelige vidensproduktion; for det vi ved og det vi kan vide. Fra i 1960erne til et godt stykke op gennem 1990erne at være forbeholdt de teknisk mest progressive og computer nysgerrige sjæle, så er online litteratursøgning ved hjælp af databaser og internettet snarere reglen end undtagelsen i dag (Harter 1986; Hart 2001).

Litteratursøgning ved hjælp af artikel-databaser som fx ISI Web of Knowledge, Science Direct og EbscoHost er blevet en integreret del af den samfundsvidenskabelige vidensproduktion; dels gennem de litteratursøgninger man som forsker må forventes at foretage, dels gennem den tiltagende betydning man i forskermiljøer tillægger størrelser som international gennemslagskraft og forskningsrelevans målt ved hjælp af antal citationer, research impact factor og h-index samt rangordning af tidsskrifter, der igen hænger sammen med noget så sociologisk som anerkendelse, autoritet og prestige (jf. FI den bibliometriske forskningsindikator). Det må derfor være relevant at reflektere over, hvad brugen af disse databaser i litteratursøgningsfasen implicerer for den samfundsvidenskabelige vidensproduktion og forestillingsevne. Et første skridt i den retning er at spørge til det, der ikke er i sin vorden, men til det der er ved at forgå og med hvilke mulige følger jeg, ligesom mange andre, pakker mit bibliotek ned.

Om Samleren der blev Hjemløs

Før citationsdatabaser var der om ikke lys, så med sikkerhed biblioteker. Og længe før jeg pakkede mit bibliotek ned, skrev Walter Benjamin (1931): "*Jeg pakker mit bibliotek ud*"⁶⁾ i et tankevækkende, lille essay af samme navn, hvor han i fortættet form udfolder betragtninger over sin lidenskab, bibliofili. Han beder ikke læseren om at tage plads "midt i rodet af åbne kasser, i luften, der er fuld af savsmuld, på gulvet, der er dækket af sønderrevet papir, mellem stablerne af bøger" for at delagtiggøre læseren i kategorier af titler, formater, indbindinger eller for den sags skyld udgivelsesår på sine godt 2000 bøger, men for at håndgribeliggøre hvad det vil sige at samle; hvad det indebærer at være Samler og hvad det fortæller om et samfund, "hvor typen er ved at uddø" (Benjamin 1931:90).

Essayet tager ikke sin begyndelse ved organiseringen af bøgerne som pakkes ud; biblioteket, skriver Benjamin, "står altså ikke på reolerne, det er endnu ikke omgivet af ordenens milde kedsomhed" (1931:82). Derimod begynder Benjamin med udpakningens roderi og erindringens kaos som bøgerne foranlediger bl.a. i kraft af det fænomenologiske sansebombardement de afstedkommer: følelsen af læderrygge, lyden af papir og duften af savsmuld. I en dialektisk bevægelse, der på en og samme gang åbenbarer de iboende regressive elementer og utopiske potentialer, bringer han orden i denne uorden ved at vælge en umiddelbart vilkårlig struktur for sin fremstilling: Betragtninger over måder hvorpå man anskaffer sig bøger.

Gennem erindringsbilleder beskriver Benjamin i essayet fire forskellige måder, hvorpå bøger kan erhverves: a) Man kan skrive bøger selv, hvis man er utilfreds med det eksisterende udvalg (:84). b) Man kan låne bøger uden hensigt om at returnere dem, endsige læse dem; hvad der iflg. Benjamin er særligt karakteristisk for en samler (:84-5); bøger skal ikke tjene bestemte formål, ligesom vinsamleren ikke kunne drømme om at konsumere hele sin beholdning. c) Man kan endvidere arve bøger, hvilket forpligtiger ejeren (:90), og endelig d) man kan selvfølgelig købe bøger – i boghandlere (en erobring) (:85), på aktioner (en konkurrence) (:87) eller

Bibliothèque Nationale. 'Det maledede løv i loftet af Bibliothèque Nationale. Når der blades nede, bruser det ovenover', Walter Benjamin, Arcade Projektet.

Walter Benjamins Bibliotekskort til Bibliothèque Nationale, Paris 1940.

Numéro :	3454	Benjamin Walter	
	— B L A K —		
DÉPARTEMENTS :	IMPRIMÉS, MSS., EST		
Titres :	Docteur en philosophie Critique littéraire		
Adresse :	11 rue Dombasle Paris XV 11 Saures 1940-1941		
Observations :	See ca 1938 work on the right of the L'homme et en 1940 see A. Ch. date professeur à la Sorbonne		

via kataloger (en chancetagen) (:86). Således påminder Benjamin os om, at nok er bogen en vare – ligesom citationsdatabaser er en givtig forretning nu til dags – men at bogsamlerens anskaffelse ikke må reduceres til ren og skær pris, transaktion eller nødvendighed. Derimod er de begivenheder, der leder op til et bogkøb væsentlige, og ligeså den kontekst anskaffelsen finder sted i, samt den brug man gør af bøgerne senere hen. De steder, hvor bøgerne har haft deres særlige plads, der hvor de er blevet nænsomt opmagasineret eller bladret i; de steder finder ad erindringens kringlede vej frem til Benjamins tanker og tekst, da han pakker sit bibliotek ud, idet bøgerne bærer tidens tegn, der på en nyprintet artikel tendentielt er reduceret til et udgivelsesår.

Hvad Benjamin selv beskriver som en vilkårlig valgt orden for fremstillingen synes ved andet blik slet ikke spor tilfældig. Benjamin fravælger en oplagt, typisk bibliografisk struktur; han vælger ikke et forudsigeligt alfabetisk eller kronologisk ordensprincip for sit essay (Lewandowski 1999:151). Det er ikke samlingen i-sig-selv, der er i centrum. Han strukturerer derimod sin fremstilling i forhold til det at samle. Der er altså tale om en kun tilsyneladende uorden eller rettere sagt en nænsomt komponeret uorden, der modsvarer essayets tema.

”Hvis der findes et modstykke til et biblioteks uregelmæssighed, så er det faktisk regelmæssigheden i fortegnelsen over det”, skriver Benjamin (1931:83), og som det ofte er tilfældet i hans litterære arbejder er der en subtil sammenhæng mellem essayets form og dets indhold. Dialektikken mellem orden og uorden gør sig også gældende på et andet niveau, idet hans bibliotek endnu ikke er underlagt en militant orden; ”jeg”, fortsætter Benjamin (1931:82) ”kan ikke skridte dets lange rækker af ... for at holde parade over det”. Benjamins bibliotek var altså endnu ikke underordnet den instrumentelle fornufts herredømme, for nu at gøre brug af Frankfurterskolens velkendte retorik; ej heller var det for den sags skyld søgbart ved hjælp af en evidensbestræbende systematik; biblioteket hørte for Benjamin en ganske anden livsverden til; det var mere magisk og tilfældigt end noget andet,

og kunne hverken reduceres til nytte eller ejendom, ej heller sættes helt på begreb:

Men her faldt der mig hen mod slutningen to faldede papbind i hænde, som strengt taget slet ikke hørte hjemme i en bogkasse: to albums med glansbilleder, som min mor havde klæbet ind som barn, og som jeg havde arvet.... Ethvert levende bibliotek har huset et antal bogvæsener fra grænseområder (Benjamin 1931: 89-90).

I Benjamins samling – og ikke mindst tekst – er der netop plads til det der ikke kan sammenfattes og sættes på begreb; til det der almindeligvis ryger i historiens skraldespand; altså til det vi i en systematisk litteratursøgning tendentielt udgrænser i residual-kategorier og skærer bort. Albums med glansbilleder går så at sige ikke op i begrebet ’bibliotek’ og ville næppe være at finde i en artikeldatabase, men ligesom i virkelighedens verden er det opsplittede forbundet i Benjamins samling og essay.

For at forstå samlerens lidenskab i sin væsentlighed, må man netop have fornemmelse for det, der ligger ud over begrebet, ud over den klassificérbare samling, ud over den kategoriserbare viden, nemlig det unikke, særegne, altså det enestående og ikke-identiske. For så vidt samlede Benjamin ikke så meget på bøger som på enkelt-eksemplarer. For Benjamin (1931:87) er det utilstrækkeligt at betragte ”årstal, stednavne, formater, tidligere ejere, indbindinger osv.; disse ”tørre i-og-for sig” data må tværtimod ”klinge sammen” eller spille sammen og melodist tale til samlerens tilbøjelighed, således at interesse vækkes. Denne samklang er netop flertydig, mangfoldig og fyldig og næppe let at finde i biblioteksdata-baser i dag, hvor en boolesk søgelogik og bloksøgninger er fremherskende; hvorfor det kan være vanskeligt at finde det, der falder mellem blokke af viden, mellem begreber.

Benjamin ville formentlig have befundet sig vel i disse mellemrum. Han omgav sig i forvejen af en ”fortryllende uorden”. Han kunne tilmed have samlet på dem og med dem som byggesten have opført endnu ”et hjem” (Benjamin 1931:91). De kunne have fået plads i hans ”magiske encyklopædi” (Benjamin 1931:83) eller reorganiseres på hans hylder sammen med de bøger han reddede fra markedslogikken, strukturfascister eller

historiens skraldespand (Benjamin 1931:87). ”Erhvervelsen af en gammel bog”, skrev Benjamin (1930:84), ”er dens genfødsel”, dens frelse; dermed forstået dels at han reddede et stykke fortid fra glemslen, dels at han forstyrrede det etablerede ved bl.a. at rive bøger, postkort, billeder og citater ud af deres vante orden og genindsatte dem i en ny (Benjamin 1982:204).

Det er heller ikke tilfældigt, at Benjamin udfolder sine betragtninger over bogsamling og bibliotek gennem erindringsbilleder, for når han holder bøgerne i hånden, så trænger fortiden sig på. Essayet former sig med andre ord som en slags fænomenologisk erindringsmontage over bøger han havde akkumuleret over et helt liv, og i hånden på Benjamin (1931:90) bliver biblioteket et personligt reservoir af minder fra den tidligste barndom og frem til den midnatstime, hvor han pakker den sidste bogkasse ud og egentlig ikke har lyst til at stoppe. Som så ofte fremskriver Benjamin stærke taktile minder, der aktualiseres glimtvis:

På siderne var der efterladt spor efter de fingre, som havde vendt dem. Det indsyede bogmærkebånd, der udgik fra kapitælbåndet og kom til syne foroven og forneden, var smudsigt. Men især havde ryggen måtte stå model til lidt af hvert; det var grunden til at bogbindets to halvdele forskubbede sig af sig selv, og bogens facon dannede små trapper og terrasser. Men sommetider klæbede der til bogsiderne, som en flyvende sommer til træernes grenværk, tynde tråde af et net, som jeg engang havde viklet mig ind i, mens jeg lærte at læse (Benjamin 1950:29).

Ligesom det gør sig gældende i ovenstående citat fra *Barndom i Berlin omkring år 1900*, så fortælles historien i biblioteksessayet ikke fortløbende, men er spundet op omkring erindringens trappeformede nedslagspunkter og associationernes finmaskede vejnet (Goldbæk 2000:110-5). Også i biblioteksessayet bliver det frem mod slutningen tydeligt, at det egentlig ikke er bøgernes anskaffelses måde som sådan, der er væsentlig, men minderne de ansporer, refleksionerne de igangsætter og drømmene de giver stof til. Det er ikke litteratursøgningen eller erhvervelsen af bogen, der hænger ved, men det vi gør med den, med litteraturen, og den med os. Og dog kunne det sidste ikke finde sted uden det første.

Benjamin var bl.a. forfatter, flâneur og filosof og i besiddelse af en fremragende sociologisk forestillingsevne; og når han var samler, var det formentlig delvist som privilegeret barn af klunketidens borgerskab, hvor ting, frynser og possementer ikke altid gjorde nævneværdig nytte, men med sikkerhed i kraft af at han var forsker. Det er på den baggrund meget ramrende, at han betegnede sit bibliotek som sin ”intellektuelle vinkælder” (Brendel 2007:54). I samlerens passion fandt Benjamin kim til det bedre, men også og ikke mindst et kritisk instinkt. Det er derfor ikke overraskende, at det at samle er snævert forbundet med viden og videnskabelse; at samle litteratur er også at tilvejebringe viden. ”At samle”, noterede Benjamin (1982:210) på en lap papir, ”er studiets primære fænomen: en studerende samler viden” og arkiverede den sirligt i en folder, der senere skulle blive udgivet posthumt i *Passageværket*, der på kort tid er etableret som nøglen til Benjamins forfatterskab (Buck-Morss 1991; Marx 2007). Som flere har bemærket bevæger man sig som læser associativt rundt mellem citater, strøtanker og håndskrevne noter (Frisby 1986; Gilloch 1996); man slentret og samler viden uden en egentlig prædefineret retning, ligesom man tænker sig, at Benjamin flånerede i Paris’ labyrintiske gader og fantasmagoriske arkader på jagt efter distraktioner, oplevelser, erfaring og viden. Hans søgen efter litteratur var således hverken systematiseret, formaliseret eller gennemsigtig.

Når vi ikke lader os forføre af flånøren, så ved vi i imidlertid også, at Benjamin i landflygtighed tilbragte mange koncentrerede timer på Bibliothèque Nationale i Paris, hvor erindringen om hans private bibliotek må have trængt sig på. Antageligt af nød mere end af lyst efterlod han størstedelen af sin imponerende bogsamling i Berlin. Samlingen blev altså aldrig komplet og formentlig ikke helt uafhængigt af dette, rettede samleren Benjamin i stigende grad sin passion mod citater end mod bøger (Arendt 1968:49; Marx 2006). Hans ”hjem” opført af over 2000 bøger blev til konvolutter indeholdende mere end 6000 citater og udklip. På den måde blev essayet: *Jeg pakker mit bibliotek ud* i dobbelt forstand et ufrivilligt begravelsesskrift, og et farvel til en persontype – til en tankefigur, til Bogsamleren Benjamin og hans bibliotek i Berlin.

En let afskærmet plads – som Foucaults – i halvcirklen på Bibliothèque Nationale, Paris.

Om Evigheden der blev Forbigående

Det, at bogsamlinger og biblioteker står i et særligt forhold til erindringen, historien, erkendelsen og kirkegårde, blev også bemærket af Michel Foucault i det ofte citerede forelæsningsmanuskript *Des Espace Autres* fra 1967a og i et mindre kendt efterskrift til Gustave Flaubert's *The Temptation of Saint Anthony* fra 1874 med titlen *Fantasia of the Library* publiceret i 1967b⁷⁾.

Biblioteket undergik på Flauberts tid en væsentlig forandring tæt forbundet med opkomsten af bogtrykkerkunsten. Det kom så at sige til at huse mere visdom end helligdom og blev som sådan i grove og tilsvarende forenkede træk institutionaliseret og udbredt i Europa i løbet af det 19. århundrede (Cubitt 2006:582; Steedman 1998:67f; Foucault 1967a:32; 1967b:90ff).

Foucaults interesse for biblioteket var formentlig ikke uafhængig af hans personlige erfaringer med biblioteket som et særligt rum og reservoir for vidensproduktion og forestillingsevne. Ikke længe efter Benjamin, som i 1930erne havde fundet midlertidigt ly og arbejdsro i Bibliothèque Nationale i Paris, fandt Foucault sig til rette samme sted. Ikke langt fra de hylder som i et halvårhundrede gemte på *Passageværket*; netop dér opholdt Foucault sig, søgte litteratur, læste, reflekterede og forfattede (Wizisla et al. 2007:251-5, 260; Brendel 2007:54; Radford 1998:621f). I hen ved 30 år var Bibliothèque Nationale Foucaults udvalgte arbejdsplads:

Hans foretrukne arbejdsplads var i halvcirklen, den lille, hævdede sektion i salen, direkte over for indgangen, afskærmet fra den store læsesal, hvor midtergangen adskiller de lange rækker af borde opdelt i individuelle læsepladser. ... Næsten dagligt, i tredive år bedrev Foucault sin forskning her, med lejlighedsvis udflugter til manuskriptafdelingen og til andre biblioteker, og han kæmpede med det byzantinske katalogiseringssystem: to ufuldstændige og ældede trykte kataloger suppleret med kabinetter indeholdende utallige kartotekskort, hvoraf mange var udført i kobberblik og inskriberet i hånden. Biblioteker skulle blive Foucaults naturlige habitat (Macey 1993:49; egen oversættelse).

Det synes nærmest naturligt, at Foucault, som demonstrerede en veludviklet historisk

sensibilitet, gennem store dele af sit forfatter-skab skulle finde sig særligt godt til rette i biblioteket, hvor fortiden kan rekonstrueres og genoplives gennem talrige bøger, dokumenter og publikationer.

I biblioteket, bemærkede Foucault, afspejles på en gang det liv vi lever, det liv vi har levet og hvorledes det kunne have taget sig anderledes ud. På den måde indeholder biblioteket både fortiden og løfter om noget mere. Det var blandt andet denne type rum som han gav det nu velkendte navn: "Heterotopia". Det er rum hvori, gennem hvilke og med hvis hjælp vi kan gentænke det bestående qua at de "vender på hovedet", "neutraliserer", "sætter spørgsmålstejn", "yder modstand" eller på anden måde gør vrøvl. Disse rum udmærker sig ved, i modsætning til utopier der pr. definition kun kan forestilles abstrakt, at være nutidige, faktisk eksisterende steder, altså rum vi lever i (Foucault 1967a (1998):26-8).

Således beskriver Foucault biblioteket som et Erfaringens rum, der i den forstand står i skarp kontrast til Evidensens. I stedet for at være ét samlende sted for al eksakt viden om verden, der kan søges, bestilles og hjemlânes, så er biblioteket snarere at betragte som et reservoir; som et sted hvor muligheder kan blomstre, forbindelser skabes, viden gro og tanker udfoldes. Således forstået er det mindre vigtigt om vi udtømmer det, indsamler fakta, data og evidens i en systematisk søgning og langt vigtigere, hvorledes vi bruger biblioteket, søger forbindelser, finder alternativer og udfylder mellemrum, når vi producerer viden om verden. Det er derfor ikke helt forkert at konkludere, at "biblioteksbrugeren er mindre en videnskabsmand på jagt efter et entydigt svar og mere en kunstner, der skaber og former billedet" (Radford 1998:630; egen oversættelse, jf. Radford & Radford 2005:73).

Foucaults bibliotek er dog mere tvetydigt. Det indeholder, ligesom Benjamins "magiske encyklopædi", en subtil dobbelthed, der også er sociologiens, for samtidig med at biblioteket tilbyder sig som reservoir for forestillings-evnen, så står det, iflg. Foucault (1967: 234), som et monument over den Moderne idé om at skabe ét sted for alle tider, ét sted for al viden, der selv er uberørt af tidens tand. I biblioteket opbevares og akkumuleres tiden og viden; her opleves tiden musealt, som var

den gået i stå. Det er derfor et rum rettet mod evigheden, modsat andre rum som er forbeholdt det skrøbelige og forbigående. I den forstand står biblioteket ligesom Gud og Evidensen: Evigt, solidt og intakt over for historiens tumult, brud og forandringer.

Som heterotopia er biblioteket ydermere kendetegnet ved, at det ikke er frit tilgængeligt. Det er ikke et ubetinget offentligt tilgængeligt rum og derfor også et rum, der ekskluderer (Foucault 1967a:32-6). I selv de mest offentlige biblioteker kræves lånerkort eller anden bruger-id, men frem for alt så fordrer det udtalte kompetencer at søge og læse litteratur. Det kræver med andre ord viden at søge viden (Andersen 2003). Det kan være i form af ubesværet, habituel beherskelse af fagterminologi (Bourdieu 1996: 90), evnen til "Identification of Main Concepts used in Sociology and their Categorization" (Pathak & Binwal 1994) eller i form af færdigheder i litteratursøgningens kunst.

Foucault var om nogen ikke blind for kategoriers ekskluderende kraft, for magten i kategoriseringer, der blandt andet kommer til udtryk i "tingenes orden", der også er bibliotekets orden. Han demonstrerede eksemplarisk i *Ordene og Tingene* (1966)⁸, at måden hvorpå vi organiserer viden med ord, begreber og kategorier i fx biblioteker og arkiver⁹ er styrende for den viden vi producerer, for den sandhed vi kan erkende, idet kategorier indskrænker de tanker vi kan tænke og strukturerer de muligheder vi kan forestille os. I biblioteket nøjes vi ikke blot med at ordne tingene med ordene, men vi søger også sandheden med dem.

I biblioteket er der også historier man end ikke kan søge med ord, stemmer som ikke kan søges som litteratur, erfaringer som endnu ikke er nedfældet og tanker der endnu ikke er rettet ud og trykt på papir. Det gælder både de for længst arkiverede, hengemte og forældede historier såvel som det gælder for de brutalt marginaliserede og de mere subtilt frasorterede (Foucault 1967; Schwartz & Cook 2002:17; Clifford 1986:8). Man kan derfor aldrig få det hele med.

Ej heller bør man glemme, at bibliotekets historie også er en historie om bøger, der ikke fik hyldeplads; et monument, ville Benjamin (1932:168) formentlig sige, over frasorteringer og nedprioriteringer, over bar-

bari. Der findes som bekendt "ikke noget kulturdokument, der ikke samtidigt dokumenterer barbari". Således er biblioteket også en vanskelig søgbar begravelsesplads for skæve historier; for historier der er dømt uvæsentlige eller måske farlige. Det er derfor ikke uden grund, at Benjamin samlede på og søgte efter det tarvelige, oversete, ubemærkede, og det var sjældent i biblioteket alene han søgte efter historiens affald.

Selv om man ikke kan foretage litteratursøgninger efter fantasier, der endnu er uskrevne, eller efter fortællinger, der blev kasseret af Historien, så kan man til gengæld forestille sig dem, således som Foucault tænker dem ind i selve ryggraden af det moderne bibliotek:

...; fantasier er omhyggeligt vævet ind i det sagte bibliotek, med dets rækker af bøger, med dets titler sat på linie på hylder, der danner en tæt afskærmning, men inden for grænser, der også frigør umulige verdener. ... Det imaginære er ikke dannet i opposition til virkeligheden som dets benægtelse eller kompensation; det udfoldes blandt tegn, fra bog til bog, i mellemrummet af gentagelser og kommentarer, det er født og tager form i intervallet mellem bøger. Det imaginære er et barn af biblioteket (Foucault 1967b: 90f, egen oversættelse).

Således væver Foucault forestillingsevnen poetisk ind i selve biblioteket. Frem for at modstille det imaginære med bibliotekets orden, så placeres fantasien om det glemte og det mulige mellem nøjagtig, søgbar viden og minutiøse kendsgerninger, midt i biblioteket, mellem bøgerne, mellem dokumentation, mellem blokke af viden; i de mellemrum, hvor også Benjamin befandt sig vel. Det er sådan, at biblioteket muliggør, at ny viden skabes og nye muligheder udforskes. Det er med andre ord ikke som resultat af en systematisk søgning, men heller ikke dens modsætning; ny viden og nye muligheder opstår i mellemrummene, i intervallerne, når det systematisk søgbare forbindes på en ikke-forudsigelig måde. Det spørgsmål der selvfølgelig trænger sig på er, om der er mellemrum i vor tids artikeldatabaser?

Afrunding: Kan man søge mellemrum og snuble over Sandheder?

Der er langt fra et nostalgisk tilbageblik på bøgernes bibliotek til nutidens digitaliserede litteratursøgning, der frem for associative erindringer og taktile erfaringer snarere indebærer dagligt slid, kedsommelig protokolføring og logiske bloksøgninger. Der er, om man så må sige, ikke meget vinkælder over citationsdatabaser, ej heller meget rum til fantasi i vejledninger til systematisk litteratursøgning; forestillingsevne er nærmest en negation af det der advokeres, nemlig orden, systematik og gennemsigtighed.

I lyset af vor tids avancerede artikeldatabaser ligner Benjamins private bibliotek en utidssvarende miniaturesamling, og Foucaults bibliofile habitat fremstår mere og mere musealt, som et sted for noget der engang var, hvilket nærmest lovmæssigt påkalder sig nostalgi og turistbesøg. Savnet af bibliotekerne som vi kendte dem, og afskeden med bøgerne som vi læste dem, er da også begyndt at blive formuleret, nedfældet og fordøjet, ja sågar beklaget, sådan som vi kan forvente, når ting forgår og praksis forandres¹⁰. For nogle er fortællingen om overgangen fra bøgernes bibliotek til artikeldatabaser også en historie om tab af fordybelse, af grundighed og langsommelighed som dyd (Levy 2005); for andre en potent mulighed for effektiv vidensdeling, minimering af papirforbrug og mere demokratisk adgang til viden, men uanset optik ændrer det ikke på det faktum, at bogen som vi bedst kender den alt andet lige ...”står foran samme skæbne som hesten: et ædelt dyr, men et der i stigende grad anvendes til rekreative formål, og mindre og mindre benyttes i andre sammenhænge“ (Belanger 2003:192; egen oversættelse).

Denne forandring indebærer uden tvivl et taktilt tab, således som Benjamin påminder os. Når siderne i pdf-artikler ikke længere gulnes, e-bøger ikke længere slides og andre læseses skraberier og understregninger ikke går i arv, så går også noget historie tabt. En bog indeholder ikke blot den tekst, der er trykt deri, men bærer også præg af dens brug og cirkulation. Bogen er i sig selv et kulturelt artefakt og en historisk vidnesbyrd om en given tid qua dens format, omslag og

illustrationer, der som andre fysiske mærker og tegn kan gøres til genstand for mere eller mindre bevidste forsøg på tolkning¹¹. Det taktile tab hænger således snævert sammen med tab af forbindelsen til historien og tab af fornemmelsen af både tid og sted (Belanger 2003:190-4; Smith 2003). En læderindbunden bog, sat med gotiske skrifttyper indeholdende brunlige sider, nusset af mange års brug kan eksempelvis dårligt læses som en nyhed, som ubetinget samtidsrelevant eller evig aktuel, med mindre man er stærk i troen så at sige. Snarere vil den fremstå som original, gammel, måske forældet eller autentisk og i hvert fald brugt og modnet.

Når man i dag sidder foran sin computer og downloader den ene artikel efter den anden, så mister man netop denne fornemmelse for tid, for historie. Tidens tegn, som det så ramende hedder, var mere iøjefaldende på bøger og publikationer, hvor antallet af brugere satte deres aftryk og slid, ligesom blandingen af støv, papir og fedtfingre gav en ganske særlig patineret biblioteksduft. I dag må man i stadig større grad stole på, at artiklens publikationsdato og citationsfrekvens fortæller dens receptionshistorie; at skrifttype og layout røber artiklens oprindelse. Digitaliseringen af litteraturen radikaliserer med andre ord det tab af sanselige overleveringer, som Benjamin (1937) formulerede som tab af aura, og den nøder os til at reflektere over, ikke kunstværkets, men samfundsvidenskabens produktionsbetingelser i artikeldatabasernes tidsalder og varsler samtidig tab af det fysiske bibliotek, der med Foucaults ord var et ”evigt sted” for ”alle tider”; som sådan blev bøgernes bibliotek mere midlertidigt.

En afsked med dette bøgernes bibliotek kan næsten kun blive overdreven vemodig og melankolsk, men som Benjamin og Foucault på hver deres vis påminder os, så er samlingen måske mindre interessant end aktiviteten. Hvor samlingen insinuerer noget komplet, færdigt og fuldendt, så er en søgning altid undervejs, åben, midlertidig og ufuldstændig. Dermed bliver artikeldatabasen ikke et opsamlingssted for alting, for det hele, det absolutte, det udtømte, så meget som det bliver et knudepunkt for det forbigående, ufærdige, for det vordende. Hvis der for enden af en samling ligger det komplette, det fuldendte, sågar det guddommelige, da ligger der

for enden af en søgen ikke regnbuens begyndelse, men et fund, og så længe den endegyldige sandhed ikke er fundet, er der ret beset ingen der kan hævde at kende den rette vej derhen. Det er dog Evident, at det er der nogle der vil, og paradoksalt nok afskærer de sig måske systematisk fra at snuble over mindre sandheder i "Jagten på det hele" (SFI Campbell 2011).

Man kan forståeligt nok savne evidensbaseret sociologi; det er altid betryggende med en kagebog, men derfor er det ikke evident, at vi ensidigt skal efterstræbe den metodologiske form for systematik, rigiditet, stringens og transparens, da det kan give os den illusoriske tanke, at vi med en eneste metode fandt frem til det hele; det siges jo at den som søger vil finde. Problemet er imidlertid, at selv uanede mængder af data, evidens og informationer aldrig i sig selv vil fortælles os, hvad vi skal gøre med dem, og selv om de har fået litteraturens publicerede form, så er det ingen garanti for et gyldigt bevis. Vi lever med usikkerheden og bevidstheden om, at der i morgen kan komme et studie der (be)viser det modsatte; det er det eneste, der er evident i dag.

Det er således ganske let at problematisere resultaterne af en litteratursøgning. Hvad der derimod er knap så enkelt er helt at undgå at søge litteratur og dermed brugen af citationsdatabaser og manualer, og i en vis forstand er det næppe ønskeligt, da de jo har gjort indsamlingsprocessen og afsøgningen af relevant litteratur væsentligt lettere og mere effektiv (Nørgaard 1987; Borgman 2007). Derfor, har jeg argumenteret, må vi i det mindste gøre os den anstrengelse at reflektere over, hvad den digitaliserede litteratursøgning *gør* på linje med metodologiske overvejelser over indsamlingen af empiriske data, behandlingen af dem og formidlingen af vores resultater. Alene opkomsten og udbredelsen af nye litteratursøgningsmetoder og digitale værktøjer har i en bagudrettet bevægelse ældet – og forældet – tidligere litteratursøgningsmetoder som praktiseret af Benjamin og Foucault. Det er netop afskeden med det fysiske bibliotek, som vi kendte det, som jeg har søgt at reflektere over i denne artikel¹²⁾. Når litteratursøgningsmetoden ændres, da forandres slutproduktet alt andet lige også. Man kan også udtrykke det

ved, at måden hvorpå vi søger litteratur påvirker, hvad vi søger, og hvad vi finder, hvilket påvirker hvad vi forsker i, og hvilke konklusioner vi når frem til, og dermed ændres fundamentet for det vi ved og horisonten for det vi kan vide.

Litteratursøgningen *gør* altså noget – og når jeg pakker mit bibliotek ned, så sker det ikke uden vemod og nostalgi, men jeg *gør* det med visheden om, at det er i nutidens databaser, ikke fortidens biblioteker jeg skal søge efter noget bedre. Jeg pakker mit bibliotek ned – og i samme bevægelse henter jeg en artikel ned.

Lene Granzau Juel-Jacobsen er sociolog fra Københavns Universitet, MA i Urban Studies fra Goldsmith's College, University of London, ph.d. stipendiat og ekstern lektor Copenhagen Business School
lgj.tcm@cbs.dk (privat: granzau@hotmail.com)

Er pt. gæst på Kunstakademiets Designskole i København. Tilknyttet forskningklyngen Rum & Sted.

Noter:

1. Udtrykket er som bekendt lånt af Bronislaw Malinowski, der som en af feltarbejdets grundlæggere gjorde polemisk op med såkaldte "lænestolsantropologer", der forlod sig på overleverede data, andenhåndsobservationer og genfortællinger (Wax 1972:2). I dag er vi nok mindre tilbøjelige til at have samme entydige tiltro til etnografens umiddelbare og privilegerede adgang til virkeligheden qua empirisk feltarbejde.
2. http://www.laeger.dk/portal/page/portal/LAEGERDK/Laegerdk/R%C3%A5dgivning%20og%20regler/ETIK/WMA_DEKLARATIONER/HELSINKI_DEKLARATIONEN
3. For en niveaudelt redegørelse for evidensstyrken inden for medicin se fx: <http://www.cebm.net/index.aspx?o=1025> og Korskbe et al. 2006.
4. World Medical Association Declaration of Helsinki: ethical principles for medical research involving human subjects. JAMA 2000; 284: 3043-5. Den etiske fordring i evidensbaseret medicin er dog omdiskuteret i den lægefaglige litteratur. Hvis evidensbaseret medicin betyder, at den mest omfattende og bedst tænkelige viden inddrages i beslutninger, så giver en sådan en vis etisk ballast – men lige så ofte argumenteres at evidensbaseret reelt betyder "kagebog", der fritager den enkelte læge for kritisk stillingtagen (jf. Tonelli 1998; Maynard 1997). Det er i øvrigt værd at bemærke, at den vi-

denskabelige diskussion inden for medicin vedr. evidensbaseret medicin vs. erfaringsbaseret behandling har mange sammenfald med den velkendte diskussion om kvantitative vs. kvalitative metoder, hvoraf et af de mere alvorlige problemer ved et evidensbaseret beslutningsgrundlag er risikoen for at begå den såkaldte klassiske økologiske fejlslutning, hvor der sluttes fra en statistisk population til det enkelte individ.

5. I den forbindelse er det værd at hæfte sig ved, at ingen af de klassiske sociologiske studier af Marx, Weber, Durkheim og Simmel i denne forstand ville vurderes som havende et stærkt evidensniveau, hvorimod historien ad anden vej har vist dem værdige til klassikertitlen.
6. Originaltitlen er: *Ich Packe Meine Bibliothek Aus. Eine Rede über das Sammeln*. I: Walter Benjamin, *Gesammelte Schriften IV.1*. Edited by Rolf Tiedemann and Hermann Schweppenhauser. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1972: 388-96.
7. Den originale titel på forelæsningsen var *Des Espace Autres* (Conférence au Cercle d'études Architecturales). Den blev senere trykt i *Architecture, Mouvement, Continuité* no 5, 1984, pp. 46-9. Efterskriftet til Flauberts *La Tentation de Saint Antoine* bærer titlen *La Bibliothèque Fantastique*.
8. Den originale titel er *Les Mots et les Choses*. Den engelske oversættelse er meget passende *The Order of Things*.
9. En nær slægning til Biblioteket er "Arkivet", der de seneste år har tiltrukket sig intensiv opmærksomhed inden for især humaniora. Jacques Derridas (1995) glimrende dekonstruktion af Sigmund Freuds arkiv varslede startskuddet på denne 'Archive Fever', hvor det fortrængte er tilbøjeligt til at dukke op i alskens unheimlich former. Også Foucault (1969:126-31) og Benjamin (1982) har bidraget hertil. Biblioteket adskiller sig bl.a. fra arkivet ved at fremstå mere nutidigt og aktuelt; arkivet indeholder derimod det biblioteket har arkiveret. Imidlertid er der mindst lige så store overlap – der efter digitaliseringen synes mere og mere. Dette illustreres bl.a. af, at en artikeldatabase som Jstor beskriver sig selv som 'a trusted archive for scholarship' (www.jstor.com) (Featherstone 2006; Steedman 1998).
10. Jf. til eksempel Sokrates' advarsel mod den skriftlige fremstilling, der umyndiggjorde læseren i modsætning til taleren, og Platons bekymring i *Faidros*: ved tilegnelsen af skriften svinder hukommelsen og viden gjort overfladisk. Af nyere dato kan nævnes Kracausers' bekymring for forkrøbling af hukommelsen med fotografiets opkomst og udbredelse.
11. Som for en fysisk bog, således gælder det også iflg. Latour (2005:63) for et stykke stof; både i den forstand at et stykke stof til eksempel kan *formidle* en bestemt social betydning. Silke er fint og udsøgt, mens nylon er ordinært hvis ikke tarveligt, hvorfor forskellen mellem disse stykker stof let repræsenterer forskellen mellem fx sociale klasser. Foruden blot at illustrere en forskel, så kan stoftyperne i sig selv gøre en forskel. De *medierer* og i den forstand kan forskellen mellem klasserne i denne sammenhæng kun eksistere og udfoldes qua de mange materielle forskelle mellem stofferne i tekstur, kvalitet, berøring, farvedybde og glød. Den materi-

elle forskel på stoftyperne gør med andre ord en forskel på klasserne.

12. For en aktuell analyse af hvad der er i sin vorden qua digitale artikeldatabaser, se Juel-Jacobsen, L. G. (forthcoming) 'Vi Luhmannianere'.

Referencer:

- Andersen, Jack 2003. "Information literacy: Hvad skal man vide for at søge efter information". Biblioteksarbejde, nr. 66, 2003:59-68.
- Arendt, Hannah (ed.) 1968. *Illuminations*. London: Pimlico.
- Atkinson, Paul 1990. *The Ethnography imagination. Textual Constructions of Reality*. Cambridge: SAGE Publication.
- Aveyard, Helen 2007. *Doing a literature review in health and social care. A practical guide*. Berkshire: Open University Press.
- Belanger, Terry 2003. "Special Collections in the Twenty-first Century". *Library Trends*, 52 (1), 2003:183-195.
- Benjamin, Walter 1931 (1998). *Kulturkritiske Essays*. København: Gyldendal.
- Benjamin, Walter 1950 (2000). *Barndom i Berlin omkring år 1900*. København: Rævens Sorte Bibliotek.
- Benjamin, Walter 1936 (1968). *Illuminations: Essays and Reflections*. London: Pimlico.
- Benjamin, Walter 1982 (1999). *The Arcades Project*. Cambridge, Mass: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Borgman, Christine L. 2007. *Scholarship in the digital age: information, infrastructure, and the internet*. London: The MIT Press.
- Bourdieu, Pierre 1996 (1998). *Om TV – og journalistikens magt*. København: Tiderne Skifter.
- Brendel, Maria Zimmermann 2007. "The everlasting now: Walter Benjamin's archive". *ArtUS*, 2007:54-57.
- Buck-Morss, Susan 1991. *The dialectics of seeing: Walter Benjamin and the Arcades Project*. Cambridge: Mass.: MIT Press.
- Center for Kliniske retningslinjer 2009. *Skabelon og manual til udformning af evidensbaserede kliniske retningslinjer*. Aarhus Universitet: Afdeling for sygeplejevidenskab.
- Clifford, James 1986. "Partial Truths", i Clifford, J. & Marcus, G. (eds.): *Writing Culture. The poetics and politics of ethnography*. Berkeley: University of California Press.
- Cubitt, Sean 2006. "Library". *Theory, Culture & Society*, no. 23, 2006:581-590.
- Derrida, Jacques (1995). *Archive Fever. A Freudian Impression*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Doig G. S, et al. 2003. "Efficient literature searching: a core skill for the practice of evidence-based medicine". *Intens Care Med* 29, 2003:2119-27.
- Featherstone, Mike 2000. "Archiving Cultures". *The British Journal of Sociology*, vol. 51, no 1, 2000:161-184.
- FI / Forsknings- og Innovationsstyrelsen. Den bibliometriske forskningsindikator <http://www.fi.dk/viden-og-politik/tal-og-analyser/den-bibliometriske-forskningsindikator>
- Flyvbjerg, Bent 1991. *Rationalitet og Magt. Det konkrete videnskab*. København: Akademisk Forlag.

- Foucault, Michel 1969 (1972). *The Archaeology of Knowledge and The Discourse on Language*. London: Routledge.
- Foucault, Michel 1966 (2003). *Ordene og tingene. En arkæologisk undersøgelse af videnskaberne om mennesket*. København: Gyldendal.
- Foucault, Michel 1967a (1998). "Of Other Spaces", i Ritter, R & Knaller-Vlay, B (eds.): *The Affair of the Heterotopia*. Austria: Haus der Architektur.
- Foucault, Michel 1967b (1977). "Fantasia of the Library" i Bouchard & Simon (eds): *Michel Foucault, language, counter memory, practice: selected essays and interviews*. Ithaca: Cornell University Press.
- Frisby, David 1986 (1998). *Fragments of Modernity*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Gilloch, Graeme 1996. *Myth and Metropolis. Walter Benjamin and the City*. Cambridge: Polity Press.
- Goldbæk, Henning (ed.) 2000. *Efterskrift. Barndom i Berlin omkring år 1900*. København: Politisk Revy.
- Göker, Ay e & Davies, John (eds.) 2009. *Information Retrieval. Searching in the 21st century*. West Sussex: Wiley & Sons Ltd.
- Hart, Chris 1998. *Doing a literature review. Releasing the social science research imagination*. London: Sage.
- Harter, Stephen P. 1986. *Online information retrieval. Concepts, principles, and techniques*. Orlando: Academic Press.
- Hjørland, Birger 1986. "Litteratursøgning i forskning". *Skrifter om anvendt og matematisk lingvistik*, no. 12, 1986:79-102.
- Konnerup, Merete 2005. "Evidensbaseret politik og praksis". *Stof*, nr. 5, 2005:14-16.
- Korsbek, Lisa; Bendix, Ane Friis & Kidholm, Kristian 2006. "Profil af en systematisk søgning. Søgeområder, databaser og afrapportering". *Ugeskrift for læger*, 168 (14), 2006:1431-4.
- Latour, Bruno & Woolgar, Steve 1986 (1979). *Laboratory Life: The construction of scientific facts*. Princeton University Press.
- Levy, David M. 2005. "Contemplating Scholarship in the digital age". *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage*, vol. 6 no. 2, 2005:69-81.
- Lewandowski, Joseph D. 1999. "Unpacking: Walter Benjamin and his library". *Libraries & Culture*, vol. 34, no. 2, 1999:151-157.
- Macey, David 1993. *The Lives of Michel Foucault: A biography*. NY: Doubleday Publications.
- Mandag Morgen 2005. *Virker Velfærden? Et debatoplæg om evidens og velfærd*. København: Mandag Morgen.
- Marx, Ursula 2007. *Walter Benjamin's Archive*. Verso.
- Maynard, A. 1997. "Evidence based medicine: an incomplete method for informing treatment choices". *The Lancet*, 349(9045). 1997:126-8.
- Michelsen, Vagn 2005. "Evidens: viden er værktøjet". *Socialpædagogen*, nr. 25. 2005:26-8.
- Nordisk Campbell Center 2006. *På jagt efter det hele. En guide til systematisk litteratursøgning*. København: SFI.
- Nørgaard, Ole (1987). *Litteratursøgning: en faglig udfordring til forskeruddannelse*. København: Center for Udviklingsforskning.
- Olesen, Henning Salling 2006. "Evidens, viden og profession". *Social Kritik*, nr. 104, 2006:22-25.
- Pathak, Lalit and Binwal J. C. 1994. "Identification of Main Concepts Used in Sociology and Their Categorization". *Knowledge Organization* 21(2): 69-74.
- Radford, Gary & Radford, Marie L. 2005. "Structuralism, post-structuralism, and the library: de Saussure and Foucault". *Journal of Documentation*, vol. 61, no. 1, 2012: 60-78.
- Radford, Gary 1998. "Flaubert, Foucault, and the Bibliothèque Fantastique: Toward a postmodern epistemology for library science". *Library Trends*, vol. 46, No. 4, 1998:616-34.
- Rieper, Olaf & Hansen, Hanne 2007. *Metodedebatten om evidens*. København: AKF Forlaget.
- Rønnov, Frans 2005. "Bred coalition vil fremme evidensstærkning". *Mandag Morgen*, nr. 17, 2005:31-4.
- Schwartz, Joan M. & Cook, Terry 2002. "Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory". *Archival Science*, 2, 2002:1-19.
- SFI Campbell 2011. *På jagt efter det hele. En guide til systematisk litteratursøgning*. København: SFI.
- Smith, Abby 2003. "Authenticity and Affect: When is a watch not a watch?" *Library trends*, vol. 52, No. 1, 2003:172-182.
- Steedman, Carolyn 1998. "The space of memory. In the archive". *History of Human Sciences*, vol. 11, no.4, 1998:11-65.
- Stenbæk, Drea Eskildsen & Jensen, Malene Fabricius 2005. "Systematisk litteratursøgning og MTV". *MTVnyt*, nr. 1. Sundhedsstyrelsen.
- Tonelli, Mark R. 1998. "The Philosophical limits of evidence-based medicine". *Academic Medicine*, 73(12). 1998:1234-40.
- Tonelli, Mark R. 1999. "In Defence of Expert Opinion". *Academic Medicine*, vol. 74, no. 11, 1999:1187-1992.
- Wallin, Johan Albert 2007. "Introduktion til sundhedsvidenskabelig litteratursøgning", i *Sundhedsvidenskabelig forskning*. København: FADLs Forlag.
- Wax, Murray L. 1972. "Tenting with Malinowski". *American Sociological Review*, vol. 37, no. 1, 2001:1-13.
- Winokur, Marc; Holtan, Amy & Valentine, Deborah 2009. *Kindship care for the safety, permanence, and wellbeing of children removed from the home for maltreatment*. Campell Collaboration.
- Wizisla, Erdmut; Marx, Ursula; Schwarz, Gudrun & Schwarz, Michael (eds.) 2007. *Walter Benjamin's Archive. Images, Texts, Signs*. London: Verso.
- World Medical Association Declaration of Helsinki: "Ethical principles for medical research involving human subjects". *JAMA* 2000; 284, 2000:3043-5.